

KALENTERIMAAILMAN KUULUMISIA No 29 * Kevät 2012

AJANLASKUN TIILISKIVI VERKOSSA

Almanakkatoimiston internetsivuille on saatu tukevaa täydennystä. Tiedotesivulle on lisätty ajanlaskun perusteos, saksankielinen *Handbuch der Chronologie*. Kolmiosainen kirja painaa paperisena hyvinkin tiiliskiven verran, verkossa se on pdf-muodossa.

Friedrich Karl Ginzl oli itävaltalainen tähtitieteilijä, joka toimi 1800-luvun lopussa Wienissä ja sitten 1900-luvun alussa Heidelbergissa. Hänen ensimmäinen jättiläistyönsä oli *Kanon der Finsternisse*, jossa oli laskettuna kaikki vanhat kuun- ja auringonpimennykset yli tuhanen vuoden ajalta, vuodesta 600 eKr. vuoteen 600 jKr. Työmäärä oli valtava, sillä laskut tehtiin käsin logaritmitaulujen avulla.

Pimennyksiä laskiessaan Ginzl joutui perehtymään vanhoihin ajanlaskukäytäntöihin eri puolilla maapalloa. Niinpä hän alkoi kirjoittaa kirjaa kronologiasta. Päivätyönään hän laski tähtien paikkoja Astronomisches Rechen-Institutissa ja iltaisin hän kirjoitti ajanlaskukirjaa. Kirjan osat julkaistiin 1906, 1911 ja 1914. Ginzl kuoli 1926.

Ginzlin kirjoista löytyvät esimerkiksi pääsiäisen paikat vuosilta 300–2400 tai kuun vaihe Julius Caesarin kalenteriuudistuksen aikaan (uusikuu vuoden 45 eKr. alussa oli 2. tammikuuta kello 1.33 Rooman aikaa).

Ginzlin kirjan ohella almanakkatoimiston sivuille sijoitettiin kiintoisa "kahdensadan vuoden kalenteri" vuodelta 1852. Sen tekijänä oli helsinkiläinen tähtitieteilijä Johan Henrik Eklöf, joka 1800-luvun puolivälissä vastasi Yliopiston almanakan toimittamisesta.

Verkon almanakka-arkistoa on myös täydennetty puuttuneilla suomenruotsalaisilla almanakoilla 1800- ja 1900-luvulta. ☺

KAUNIIDEN KALENTERIEN VUOSI S. 2

KUVAKALENTERIEN LYHYT HISTORIA
s. 2–4

KUN HELMIKUUSSA OLI 30 PÄIVÄÄ S. 4

OBSERVATORIO KUORIUTUU
PAKETISTA S. 4

Kalenterimaaailman kuulumisia ISSN 1455-8823
Almanakkatoimiston tiedotuslehti ilmestyy 2 kertaa vuodessa
Vastaava toimittaja Heikki Oja, taitto Arja Latvala
Julkaisija Helsingin yliopiston Kehityspalvelut Oy,
Yliopiston almanakkatoimisto, PL 14, 00014 Helsingin yliopisto
Käyntiosoite Jyrängöntie 2 (syksyyn 2012 asti)
Puh. (09)1912 2942 GSM 040 553 1864
Sähköposti almanakka@helsinki.fi
Internet <http://almanakka.helsinki.fi>
Tekstin lainaaminen on sallittua jos lähde mainitaan.

KAUNIIDEN KALENTERIEN VUOSI

Päättynyt vuosi ei tarjonnut kalenterimarkkinoilla suurta dramatiikkaa. Vuosikerralle 2012 saatiin aikaan paljon kauniita kalentereita, ja useimmat julkaisijat tuntuvat olevan vuoteen jokseenkin tyytyväisiä. Vaikka taantuma tai lama synkensi monen alan näkymiä, kalenterien kohdalla lama ei paljon tuntunut. Ihmiset tarvitsevat vuosittaisen ajannäyttäjän, oli lama tai ei.

Kalenterien kokonaismäärä Suomessa oli hyvin tarkkaan sama kuin edellisvuonna: noin 15 miljoonaa kalenteria, joista nimipäivällisiä noin 13 miljoonaa. Tasku- ja pöytäkalenterien painosmäärät jatkoivat vähittäistä laskuaan, mutta tilalle tuli sama määrä kuvakalentereita. Pelastajana oli tällä kerralla Sano-

maMagazines, joka julkaisi kuvakalenterin parin uuden suurilevikkisen lehden välissä.

Kalenterinjulkaisijoiden lukumäärät hieman pienenevät edellisvuodesta. Esimerkiksi almanakkatoimistolla oli noin 4 % vähemmän asiakkaita kuin edellisvuonna. Osa kadosta selittyy julkaisijoiden fuusioitumisella, mutta osa on pienten julkaisijoiden luopumista leikistä.

Julkaisijoiden keskinäisiä voimasuhteita voidaan almanakatoimistossa arvioida vain tehtyjen kalenterimäärien perusteella, koska talouslukuja meillä ei ole tiedossa. Kalenterimäärissä mitaten Ajasto Paperproducts on säilyttänyt asemansa Suomen selvästi suurimpana julkaisijana. Time/system on edelleen kasvattanut osuuttaan ja on nyt yhtä selvä kakkonen. Kolmantena ovat keskenään suunnilleen samoilla kalenterimäärillä Otava-konserni ja CC kalenteripalvelu, ja lähes samaan ylsi tällä kerralla myös Sanoma Magazines. Liikevaihtoilla tai tuloksilla mitattuina voivat voimasuhteet olla toisenlaiset.

Henkilökohtaisten kalenterien teettäminen yleistyi edelleen, ja kalenterien lukumäärät kasvoivat kymmeniä prosentteja edellisvuodesta. Kokonaismäärä on kuitenkin pieni (alle 200 000 kpl) verrattuna koko kalenterimarkkinoihin. Selvä markkinajohtaja on Ifolor.

Kalenterien laatu tuntuu paranevan vuosi vuodelta. Silmiä hivelevän kauniita kuvakalentereita tekivät esimerkiksi Otava, Paletti, Putinki ja Karto. Korkealaatuisia olivat myös Luonnonsuojelun Tuen, Majakkaseuran ja Minna-Kortin perinteiset kalenterit. Uusista tulokkaista kannattaa mainita Argo Design, joka teki sarjan näyttäviä luontokalentereita, tai Absurdia, joka julkaisi viehättävän perhoskalenterin. ☺

Weilin+Göösin kukkakalenteri vuodelta 1966.

Virkkukoukkusen pirteä kuvakalenteri vuodelle 2012.

Lokakuu • October

MAANANTAI PÖYDÄ	TIESÄ TUOKSI	KESÄYÖN VIEROKSI	TORSTAI TUOKSI	PERJANTAI PÖYDÄ	LAUANTAI SEURAKSI	SUNNUNTAI TUOKSI
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				

Argo Designin Lintukalenteri

KUVAKALENTERIEN LYHYT HISTORIA

Värikkäiset seinäkalenterit tunnetaan meistä nykyään itsestäänselvyyksiltä. Joulun alla kuvakalentereita myydään tai jaetaan vähän joka tuutista. Tuntuu että niitä on aina ollut olemassa.

Kuvakalenterien historia on kuitenkin hyvin lyhyt verrattuna taskukalentereihin. Almanakkoja ja taskukalentereita on käytetty Gutenbergin ajoista lähtien, yli 500 vuotta. Kuvakalenterit pystyivät yleistymään vasta väripainatuksen halventuessa 1900-luvun jälkipuoliskolla, noin 50 vuotta sitten.

Suomen almanakan juhlakirjassa, joka ilmestyi vuonna 1957, lueteltiin kaikki Suomessa ilmestyneet kalenterit. Kuvakalentereita ei löytynyt. Ainoat seinäkalenterit olivat irtirepäistäviä päiväreitä tai yksinkertaisia numeroruudukoita. Päivyreissä saattoi tulla taustapahvi, johon oli painatettu yksittäinen värikuva tai -mainos.

Suomessa kalenterien painamisen yksinoikeus oli 1900-luvulla Weilin+Göösillä, jolle Helsingin yliopisto oli almanakkaerioikeuden vuokrannut. Yrityksellä oli vanhoja painokoneita, joilla voitiin painaa almanakoihin yhtä tai kahta väriä kerrallaan.

Ensimmäisen neliväripainokoneen

Weilin+Göös osti 1960-luvun lopulla, ja tämän jälkeen kuvakalenterit vasta pääsivät Suomessa yleistymään. Jokaiselle kuukaudelle oli oma kaunis kuvansa ja sen alla kuukausiruudukonsa. Esimerkiksi 70-luvun puolivälin esitteessään Weilin+Göösillä on jo puolen tusinaa erilaista mallia, jotka tänäkin päivänä ovat suosiossa: taidekalenteri, Suomi-kalenteri sekä kukka-, kissa-, koira- ja hevoskalenteri.

Seuraavina vuosikymmeninä kuvakalenterit yleistyivät nopeasti. Kun yliopiston almanakkatoimisto perustettiin vuoden 1995 alussa, kävivät almanakkatoimiston työntekijät läpi Helsingin yliopiston vapaakappaletoimistosta kaikki parina edellisvuonna tehdyt kuvakalenterit. Kuva- ja julistetyyppisiä kalentereita löytyi nyt yli 1200 erilaista.

Rajoittavana tekijänä kuvakalenterien julkaisemiselle oli hinta. Koska Weilin+Göösillä (myöhemmin WSOY:llä ja sitten Ajastolla) oli erioikeus kalentereihin, se piti laadun korkeana ja hinnan taivaissa: pieniä tai halpoja kuvakalentereita ei tehty lainkaan.

Tilanne muuttui 1990-luvun puolivälissä, kun almanakkaerioikeus vapautui. Kuka tahansa sai mahdollisuuden julkaista oman kuva-

Kuvakalenteri sota-ajan tapaan. Seinäpäivyrin jokaiseen irtirepäistävässä lehteessä oli painettu pieni mustavalkoinen kuva sotatapahtumista, Viipurin rakennuksista tai Karjalan maisemista. Kyseessä oli Heliosin mainoskalenteri, ja kalenterissa oli teksti: "Kaikkia tässä julkaistuja valokuvia voidaan tilata meiltä kehystettyinä suurennuksina haluttuun kokoon. Valokuvatarteisto Helios Oy".

kalenterinsa, ja siksi nimikemäärä nousi hurjasti ja laatuheitari levähti. Nyt pienimmätkin urheilujärjestöt tai yritykset pystyivät julkaisemaan kohtuuhinnalla oman kuvakalenterin. Kun aikaisemmin kuvakalenterit tehtiin kaikki yhdessä painossa, levisi yhä enemmän kalenterien painaminen kymmeniin tai satoihin kirjapainoihin ympäri Suomea.

Runsaan viidentoista viime vuoden jakso on ollut kuvakalenterien kulta-aikaa, jolle ei ole vielä edes loppua näkyvässä. Kuvakalentereista on tullut olennainen osa kalenteritarjontaa, ja digitekniikan kehittyminen on auttanut sekä kuvien hankinnassa että painotyön laadun parantamisessa. Vuosittain julkaistaan tuhansia erilaisia seinäkalentereita, joiden painokset vaihtelevat yhdestä satoihintuhansiin ja muoto pienistä

Apteekki-kalenterit ilmestyivät markkinoille 1990-luvun lopulla. Niiden ideana on tarjota pieni ja edullinen liikelahja joulunajan asiakkaille. Apteekki-kalenterien mestarina on ollut jyväskyläläinen Ässä-Konsultit, mutta viime vuosina muutkin ovat alkaneet käyttää konseptia ja painaa pieniä kuvakalentereita mainoslajaksi vaikkapa autoliikkeille.

liikelahjoista tai henkilökohtaisista kalentereista komeisiin taideteoksiin.

Mikä on kuvakalenterien tulevaisuus? Syökö sähköinen maailma niidenkin menekkiä, niin kuin on jo tapahtumassa taskukalenterien kohdalla? Toistaiseksi ei muutosta ole näkyvissä. Tietokoneen ruuduille on kyllä tehty kalentereita, mutta ne ovat jääneet kokeiluiksi. Kuvakalenterin ideana on, että kaunis kuva ja kalenteriruudukko ovat näkyvissä jatkuvasti ja toimivat koristeena ja omana sisustuselementtinään.

Pitkällä tähtäimellä muutos kuitenkin tapahtuu. Kun sähköisen paperin tekniikka kypsyy lähivuosina ja -vuosikymmeninä, alkaa kuvakalenteri siirtyä uudelle alustalle. Kalenteri ei ole tietokoneessa eikä televisiossa, vaan omana sähköisenä taulunaan vaikkapa eteisen tai työhuoneen seinällä. Sähköinen paperi tarjoaa selvästi nykyistä kätevämmän mahdollisuuden esimerkiksi omien kuvien käyttämiseen kalenterissa, liikkuvaan kuvaan ja vähitellen kolmiulotteisiin kuviin. Paperinen kuvakalenteri alkaa silloin muuttua luksustuotteeksi, samoin kuin käy kirjojen kohdalla jo aikaisemmin.

Heikki Oja

300 VUODEN TAKAA

KUN HELMIKUUSSA OLI 30 PÄIVÄÄ

Länsimaiden virallisessa ajanlaskussa on kahdentuhannen vuoden sisällä esiintynyt yhden ainoan kerran helmikuun 30. päivä. Tämä tapahtui Ruotsissa ja Suomessa tasan 300 vuotta sitten, vuonna 1712.

Ruotsin ajanlasku oli 1700-luvun alussa omalaatuinen. Ruotsin kuningas oli vuonna 1699 päättänyt, että maa pysyy juliaanisessa ajanlaskussa, mutta jättää kuitenkin vuonna 1700 karkauspäivän pitämättä. Näin maa sai oman ajanlaskunsa, joka ei yhtynyt sen enempää gregoriaaniseen kuin juliaaniseenkaan kalenteriin. Esimerkiksi Klissovin taistelu vuonna 1702 käytiin gregoriaanisen kalenterin mukaan 19.7., juliaanisen kalenterin mukaan 8.7., mutta ruotsalaisen kalenterin mukaan 9.7.

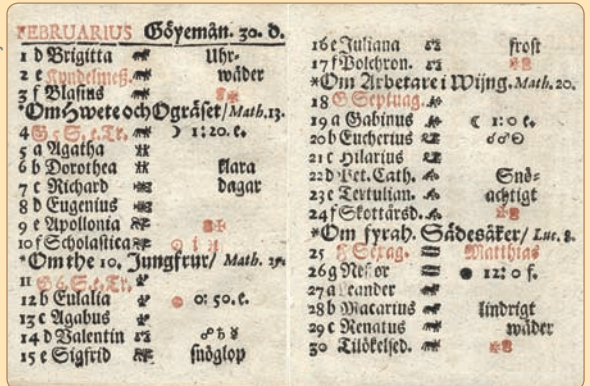
Hullutusta kesti 12 vuotta, ennen kuin siitä luovuttiin. Vuonna 1712 lisättiin vuoteen ylimääräinen päivä, jotta päästiin takaisin oikeaan juliaaniseen ajanlaskuun. Helmikuun 24. päivänä oli tavallinen karkauspäivä, "skottårsdag", ja helmikuun 30. päivän kohdalla luki almanakassa "tilökelsedag", "lissäyspäivä".

Pääsiäinen laskettiin Ruotsissa kuitenkin edelleen eri säännöllä kuin muissa maissa, ja siksi pääsiäinen oli usein eri päivänä kuin muualla. Esimerkiksi 1744 ja 1750 oli Ruotsin ja Suomen pääsiäinen jo 18. maaliskuuta ja vuonna 1742 aikaisemmin kuin koskaan muulloin, 14. maaliskuuta.

Ruotsissa ja Suomessa siirryttiin gregoriaaniseen kalenteriin vuonna 1753, mutta pääsiäissääntö saatiin kohdalleen vasta 1800-luvulla. ☺

Vuodelle 1712 julkaistiin Suomessa vain ruotsinkielinen almanakka.

Kansalliskirjasto

OBSERVATORIO KUORIUTUU PAKETISTA

Tähtitorninmäen observatoriorakennus Helsingissä on ollut vuoden päivät suojapressujen peitossa. Talossa on tehty katto- ja sisäremonttia. Maaliskuun lopussa pidettiin remontin harjannostajaiset, ja paketti kuoriitaan talon päältä kesään mennessä.

Observatorion tilat on kokonaan uudistettu ja esimerkiksi alakertaan on tehty lisää huonetilaa vanhoihin kellarionkaloihin. Länsitornin alle saatiin pyöreä tila parinkymmenen hengen planetaariolle.

Tähtitieteen yleisönäyttelyä aletaan kesäkuussa pystyttää paikoilleen. Tähtitieteellinen yhdistys Ursa kirjastoineen muuttaa taloon syyskuussa. Almanakkatoimisto palaa observatorioon lokakuussa.

Uusittu observatorio avautuu kävijöille lokakuun lopulla. ☺

Heikki Oja

Tähtitorninmäen observatorio maalikuussa 2012.